Méréselmélet házi feladat 2025

A házi feladat a becsléselmélet, a multiszinuszos méréstechnika, a modellillesztés, az adaptív eljárások és a Kalman szűrés témaköreihez kapcsolódik. A feladat névre szólóan paraméterezett, a hozzárendelések a mellékelt táblázatban találhatók. A feladat megoldásához célszerűen a MATLAB (Lásd az ajánlott irodalmakat [1], [2], [3], [4]!) használatát ajánljuk, de bármilyen, hasonló célú programrendszer alkalmazása megengedett.

Becsléselméleti feladatok

Első lépésként egy kísérletezésre alkalmas környezetet hozunk létre. Ebben a környezetben mi állítjuk be az „ismeretlen” aktuális értékét, azaz amit meg fogunk mérni, de mivel a mérési csatorna bizonytalansággal terhelt, ezt a bizonytalanságot is modellezni fogjuk, így amit megmérünk ugyancsak bizonytalan (torzítással és/vagy zavarással terhelt) lesz, így aztán sosem leszünk képesek teljesen pontosan (mért érték≠valódi/”elméleti” érték) mérni.

1. Készítsen jelgenerátort, amely alkalmas az $u(t) = Asin(2\pi f_0 t) + Bcos(2\pi f_0 t) + C$ időfüggvényű jel mintáinak előállítására. A frekvencia értéket teljesen pontosnak tekintjük, de A, B és C beállítása nem egészen az. A bizonytalanságot azzal fejezzük ki, hogy A, B és C értékeit Gauss eloszlású valószínűségi változók reprezentációjának tekintjük, és előzetes tapasztalataink birtokában μ_A, μ_B és μ_C várható értékkel, valamint $\boldsymbol{C_{aa}}$ kovariancia mátrixszal jellemezzük!

$$\boldsymbol{C_{aa}} = \sigma_a^2 \begin{bmatrix} 1 & \rho & \rho^2 \\ \rho & 1 & \rho \\ \rho^2 & \rho & 1 \end{bmatrix},$$

   Itt $\boldsymbol{a} = [A \quad B \quad C]^T$, azaz $\boldsymbol{a}$ az ismeretlen paraméterekből képzett paramétervektor. Az a tény, hogy a kovariancia mátrix főátlón kívüli elemei nullától különböznek azt jelzi, hogy a paraméterek bizonytalansága nem független egymástól.

   Ezeknek a körülményeknek megfelelően állítsa elő ezen valószínűségi változók egy konkrét reprezentációját (azaz egy konkrét értékét), és ennek feltételezésével működtesse a generátort. Vegyen mintákat a generátor jeléből a $t = t_0 + n\Delta t$ időpontokban ($n = 0,1, \dots, N-1$)! Sajnos a mintavételezett értékek sem teljesen pontosak, amit előzetes tapasztalataink birtokában a mintavétel során a generátor kimeneti jeléhez adódó $w(t)$ nagyságú, Gauss eloszlást $N(\boldsymbol{0}, \sigma_w^2 \boldsymbol{I})$ követő megfigyelési-zaj értékekkel írunk le!

   Ezeket a $\boldsymbol{w} = [w_0 \quad w_1 \quad \cdots \quad w_{N-1}]^T$ vektorba rendezzük, azaz $\boldsymbol{w}$ az ismeretlen zajértékekből képzett megfigyelési-zaj vektor.

   Mindezek előre bocsátásával a feladat tehát $t = 0$ időpontban indítani egy ismert f_0 frekvenciájú, egyenkomponenst is tartalmazó, véletlen paraméterek által meghatározott szinusz jelet, amihez a megfigyelés során véletlen zaj adódik, majd az ebből vett mintákra alapozva végrehajtani az alábbi ábra szerinti mérési eljárást. A véletlen paraméterek a ρ értékével, a megadott módon korreláltak (max. 3 pont).

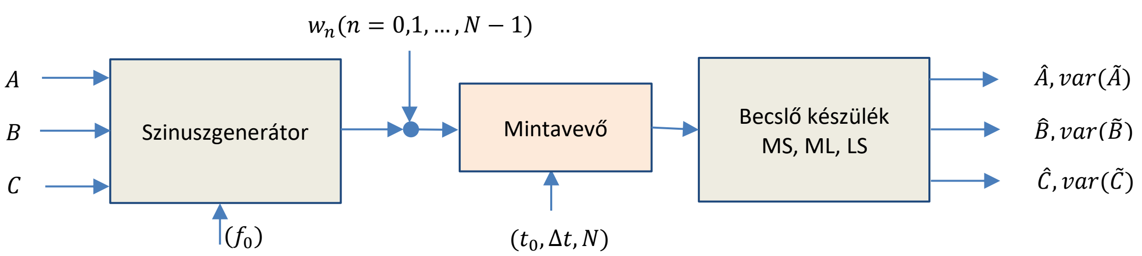

   Ezzel előállt egy kísérletezésre alkalmas, szimulált környezet. Most kivételesen ismerni fogjuk a megmérendő értékeket, hiszen mi generáljuk őket, így lehetőségünk lesz a mérési *eljárásaink megfelelőségének ilyen szintű vizsgálatára is. A valóságban persze ez nincs így!*

2. A rendelkezésre álló információk felhasználásával alkalmazza az MS becslési eljárást az A, B és C paraméterek becslőinek, valamint a becslési hiba kovarianciájának és a becslés esetleges (feltételes) torzításának meghatározására[1]! Adja meg a becsléshez felhasznált összefüggéseket! Végezze el a mérést – a megadott paraméterek mellett – $N = 5, 10, 100$, azaz összesen 3 különböző mintaszámú regisztrátum esetére[2] először úgy, hogy a minták a jel egy teljes periódusából származnak, majd pedig úgy, hogy a teljes periódus egy tizedéből! Adja meg az összes vizsgált esetre

   a) a tényleges és a becsült értékeket és az eltérésüket,
   b) a becslés torzítását és
   c) a becsült értékek kovarianciáját (kovariancia mátrixát)!

   Az eredményeket vesse össze a mérési bizonytalanságot okozó megfigyelési zaj paramétereivel! Az eredmények mennyiben felelnek meg előzetes várakozásainak (max. 4 pont)?

3. Az 1. feladatban generált véletlen jelparaméter- és zaj-értékeket használva végezze el a paraméterek becslését a maximum likelihood (ML) becslőt alkalmazva is N mind a 3 értéke és a mintavételi idő mindkét értéke mellett! Vesse össze a kapott eredményeket az előző pontban kapottakkal, és indokolja az esetleges eltéréseket (max. 3 pont)!

4. Az 1. feladatban generált véletlen jelparaméter- és zaj-értékeket használva végezze el a paraméterek becslését a legkisebb négyzetes hibájú (LS) becslőt alkalmazva is N mind a 3 értéke és a mintavételi idő mindkét értéke mellett! Vesse össze a kapott eredményeket az előző pontokban kapottakkal, és indokolja az esetleges eltéréseket! Adjon minőségjellemzőt is (max. 3 pont)!

5. Megmértük az $u(t) = Asin(2\pi f_0 t) + Bcos(2\pi f_0 t) + C$ időfüggvényű jel ismeretlen paramétereit, azaz megadtuk ezek becslőjét és a becslés minőségjellemzőjét különféle paraméterbeállítások esetére. A továbbiakban szeretnénk ezt a jelet $u(t) = Dsin(2\pi f_0 t + \varphi) + C$ formában (is) jellemezni. A mérés eredményeinek felhasználásával adja meg D és φ becslőjét és a hozzátartozó minőségjellemző elvi minimumát a vizsgált valamennyi esetre (max. 3 pont)!

Ügyeljen arra, hogy a numerikus eredmények összehasonlíthatósága érdekében a 2-4. feladatok esetében ugyanazt az adatsorozatot dolgozza fel, azaz az A, B és C véletlen értékeket, valamint az additív megfigyelési zaj $N = 100$ mintáját is csak egyszer generálja, és ebből használjon fel szükség szerinti számút!

Multiszinuszos méréstechnika

Önmagában energia leadására képtelen, passzív objektumok mérésénél gerjesztés alkalmazása elkerülhetetlen. A frekvenciatartománybeli vizsgálatoknál gyakran használunk szélessávú („fehér") zaj gerjesztéseket, de újabban terjed a multiszinuszos méréstechnika is. Ebben a házi feladatban ennek alkalmazásával ismerkedünk meg. Első lépésként – itt is – a kísérletezésre alkalmas környezetet hozzuk létre. Készítünk egy multiszinuszos jel

---

[1] Egy ilyen feladat megfogalmazása egyáltalán nem ördögtől való: ilyenkor valójában egy szinusz-jelet illesztünk a mért jelhez. Ennek számos alkalmazása van az energetikai rendszerek vizsgálatától kezdve az A/D átalakítók teszteléséig bezárólag. Ez utóbbi esetben az A/D átalakító bemenetére több egészszámú periódusból álló szinusz-jelet vezetünk, majd a digitális kimenet értékeiből hisztogramot készítünk, és abból következtetünk a kódátmenetekhez tartozó tényleges kódváltási szintekre. Ahhoz, hogy ezt kellő pontossággal meg tudjuk tenni, kellő pontossággal ismernünk kell az A/D átalakító bemenetére vezetett szinusz-jel paramétereit. Mivel az torzítások és zavarások következtében bizonytalansággal terhelt, ezért el kell végeznünk a szinusz-illesztési feladatot.

[2] A mintavételek számának növelésével csak az additív zaj hatása mérsékelhető, az "ismeretlen" paraméterekről többlet-információhoz nem jutunk.

előállítására alkalmas generátort, majd egy ilyen jelek analízisére alkalmas jelanalizátort. Ezeknek az eszközöknek a konstrukcióját a tárgy második részében több szempontból is megtámogatjuk, de ezekre az ismeretekre az alkalmazásuk során közvetlenül nem lesz szükség.

6. Állítson elő $u(n), n = 0, 1, \ldots$ diszkrét értéksorozatot multiszinusz generátor „segítségével", mégpedig úgy, hogy a diszkrét jel $M = 100$ harmonikus komponensből álljon, az egyes harmonikus komponensek amplitúdója egységnyi, kezdőfázisa véletlen, és a sorozat várható értéke pedig 1 legyen! A multiszinusz generátort a jegyzet 46. ábrának megfelelően készítse el! (Ezzel azt is gyakorolni fogja, hogy miként kell komplex számokkal, ill. komplex értékű vektorokkal a MATLAB-ban dolgozni). Ügyeljen arra, hogy a generált jel a vizsgált frekvenciatartomány egészében megfelelő gerjesztést adjon (max. 2 pont)! Vizsgálja meg, hogy hogyan alakul a generált jel csúcsértéke, és hasonlítsa össze azzal az esettel, amikor a kezdőfázisok rendre nullák (max. 1 pont)!

7. Készítsen az előző pont szerinti generátor jelének, továbbá az ezzel a jellel gerjesztett rendszerek kimeneti jelének analizálására alkalmas, véges lépésben konvergáló, rekurzív multiszinusz analizátort, ugyancsak a 46. ábrán látható elrendezést követve, amely a bemenetére kapcsolt jelből képes kiszámítani az abban levő harmonikus komponensek amplitúdóját és fázisát[3]! A 6. pont szerinti jel és az analizátor által rekonstruált jel különbségét ábrázolva mutassa be, hogy a generátor-analizátor pár megfelelően működik (max. 3 pont)!

   Mindenképpen az Ön által megírt generátor-analizátor programot használja, a frekvenciatartománybeli vizsgálatokra alkalmas MATLAB függvények használata legfeljebb önellenőrzést szolgáljon!

8. Ez az $u(n)$ sorozat legyen a bemenőjele a modellezendő/adaptálandó rendszernek, melynek átviteli függvénye (vagylagosan)

$$\text{A:}\frac{(1-r)z^{-1}}{1+rz^{-4}},\ \text{B:}\ \frac{(1-r)z^{-1}}{1-rz^{-4}},\ \text{C:}\ \frac{(1-r)z^{-1}(1+z^{-1})}{2(1-rz^{-4})},\ \text{D:}\ \frac{(1-r)z^{-1}(1+z^{-2})}{2(1-rz^{-4})},\ \text{E:}\ \frac{(1-r)z^{-1}(1-z^{-1})}{2(1-rz^{-4})},\ \text{F:}\ \frac{(1-r)z^{-1}(1-z^{-2})}{2(1-rz^{-4})} \qquad (1)$$

   A multiszinusz analizátorral mérje meg a modellezendő/adaptálandó rendszer kimenőjelét, és a multiszinusz frekvenciákon – felhasználva a gerjesztés amplitúdójának és fázisának értékét – határozza meg az átvitel abszolút értékét és fázisát (max. 3 pont)!

   Itt is az Ön által megírt programot használja, és ügyeljen arra, hogy a fázismenet (előjelváltást eredményező zérushelyektől eltekintve) folytonos!

   Ugye az átvitelt állandósult állapotban mérjük! Ehhez a rendszer kimenetét el kell odáig juttatni. Az ehhez szükséges időt a rendszer súlyfüggvényének vizsgálatával tudjuk meghatározni. Hozzon erre vonatkozó döntést! Hány lépés után ítélte úgy, hogy a rendszer kimenőjele elérte az állandósult állapotát? Ezek után olvassa le a generátor bemenetén aktuálisan érvényes multiszinusz amplitúdó és fázis értékeket, indítsa el a rendszer kimenetére csatlakozó analizátort, majd a konvergenciához szükséges számú lépés megtétele után olvassa le az analizátor kimeneti csatornáin megjelenő értékek abszolút értékét és fázisát!

[3] A fázis meghatározásánál különös körültekintéssel járjon el: a fázis többértékű függvény, ugyanakkor a rendszerátvitelek fázisa – legalábbis szakaszosan – folytonos.

Modellillesztés, adaptív eljárások

9. Az „ismeretlen” rendszert lineáris kombinátorral igyekszünk modellezni. Ennek kimenőjele

$$\hat{y}(n) = w_1 u(n-1) + w_2 u(n-2) + \ldots + w_P u(n-P). \quad (2)$$

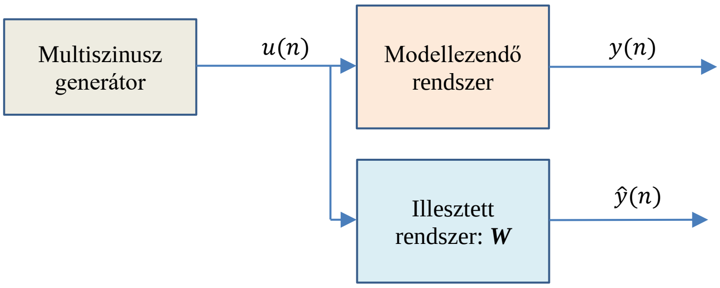

Juttassa el a modellezendő/adaptálandó rendszert az állandósult állapotáig, majd ezt követően végezzen megfigyeléseket! Alkalmazza a 8. feladat rendszerére az LMS eljárást:

$$\boldsymbol{W}(n+1) = \boldsymbol{W}(n) + 2\mu e(n)\boldsymbol{X}(n).$$

A lineáris kombinátor súlytényezőiből alkotott állóvektort $\boldsymbol{W}$, a regressziós vektort $\boldsymbol{X}$ jelölje! A paraméterek nulla kezdeti értékéből indulva futtassa az algoritmust a paraméterek állandósulásáig, azaz a (közelítő) megoldás megtalálásáig. Ezt követően, ezeket a paramétereket kiindulási értéknek megtartva, r értékét csökkentse a felére, majd folytassa a futtatást az új megoldás megtalálásáig. A bátorsági/konvergencia tényezőt Ön válassza meg! Indokolja választását! Rajzolja ki az együtthatók alakulását az iterációs lépések függvényében (konvergencia diagram[4]) (max. 4 pont)!

Fejtse mértani sorba az (1) átviteli függvényt! Táblázatos formában vesse össze a sorfejtett alak és a lineáris kombinátor együtthatóit az (1) átviteli függvényű rendszer súlyfüggvényével r mindkét értékére (max. 2 pont)!

10. Végezze el a modellillesztést mindkét átviteli függvényre (r és $r/2$ esetek) az

$$\hat{y}(n) = a_1 u(n-1) + a_2 u(n-2) + a_3 u(n-3) - b_1 \hat{y}(n-1) - b_2 \hat{y}(n-2) - b_3 \hat{y}(n-3) - b_4 \hat{y}(n-4)$$

alakú, végtelen impulzusválaszú modell alkalmazásával is! Az illesztés során a véges impulzusválaszú problémára visszavezetés módszerét (*equation-error formulation*) alkalmazza! Rajzolja ki az együtthatók alakulását az iterációs lépések függvényében (konvergencia diagram) (max. 3 pont)!

11. Készítsen az (1) átviteli függvényű rendszerhez állapotváltozós leírást! Ehhez ne használjon MATLAB függvényt, hogy közvetlenül lássa milyen struktúrát valósít meg! Alkossa meg a rendszer állapotainak becslésére alkalmas Kalman prediktor programját! A megfigyelési zajt és a rendszer zajt úgy generálja, hogy azok Gauss eloszlású fehér zajok legyenek $\boldsymbol{R}(n) = \sigma_n^2 \boldsymbol{I}$ és $\boldsymbol{Q}(n) = \sigma_w^2 \boldsymbol{I}$, kovariancia mátrixokkal. A σ_n szórást úgy állítsa be, hogy megfigyelt jelet terhelő additív zaj szórása a bemeneti jel csúcsértékének 2%-a legyen! A σ_w szórást először nullára, majd pedig egy Ön által megválasztott értékre állítsa be úgy, hogy az eredményekben a rendszerzaj hatása egyértelműen látható legyen! A 6. pont szerinti bemenőjel alkalmazása mellett – a vizsgált rendszer állandósult állapotának elérését követően – futtassa a prediktort mindkét esetre (mindegyiken belül két alesetre: r *és* $r/2$ esetek), és ábrázolja grafikusan a hibarendszer állapotváltozóinak és a $trace\boldsymbol{P}(n)$ értékének alakulását a prediktor állandósult állapotának eléréséig terjedően! Ne

[4] A konvergencia diagramot elegendő az öt legnagyobb abszolút értékű együttható esetére kirajzoltatni: célszerűen egyetlen diagramban, természetesen az együtthatót azonosító jelöléssel. Hasonló formában kérjük a konvergencia diagramot a többi részfeladatnál is.

feledkezzen meg $\boldsymbol{P}(0)$ alkalmas beállításáról és arról sem, hogy a vizsgált rendszer bemenőjelét a Kalman prediktor is megkapja (max. 6 pont)!

A beadandó dokumentumban szerepeltesse a feladatok megoldása során kapott eredményeket (táblázatos, ill. grafikus formában), a szöveges indoklásokat és a szerzett tapasztalatokat, valamint a felhasznált/megírt MATLAB forráskódot. Kérjük a dokumentumon szerepeltesse nevét, Neptun-kódját és email elérhetőségét is. A tartalmi megfelelőség mellett törekedjen a dokumentum áttekinthetőségére és érthetőségére is!

A feladatok megoldását elektronikusan, *pdf* formátumban, egyetlen fájlban, a https://hf.mit.bme.hu portál felületén kérjük.

A kiadás dátuma: **2025. február 26.** A beadási határidő**: 2025. április 30.**

A feladat elfogadásához szükséges minimális pontszám: **16** **Jó munkát!**

A Méréselmélet házi feladat paraméterei

Neptun kód	μ_A	μ_B	μ_C	σ_a	σ_w	ρ	t_0	f_0	rendszer	r	P
	V	V	V	V	V		ms	Hz			
BF2VW5	.5	.5	.5	.1	.1	.1	5	40	A	0.80	17
CC10P5	1	1	1	.1	.2	.1	10	50	B	0.81	19
D84PZN	1	-1	2	.1	.1	.2	10	50	C	0.82	23
DEC4F6	1	2	1	.1	.2	.2	10	50	D	0.83	15
EN0U9P	2	1	1	.2	.3	.3	5	50	E	0.84	17
FRPI0M	1	-2	2	.2	.2	.2	5	50	F	0.85	19
FZI562	2	2	1	.2	.1	.1	5	50	A	0.86	17
G3QZUO	2	1	-2	.3	.1	.1	5	50	B	0.87	19
GLI8J4	2	2	2	.1	.3	.3	1	40	C	0.88	21
H5JLQ0	.5	-1	1	.2	.3	.3	2	40	D	0.89	23
HL1YQ4	1	.5	1	.3	.1	.1	3	40	E	0.90	25
JJY0OG	1	1	.5	.2	.3	.3	4	40	F	0.80	15
JM08B3	.5	.5	.5	.1	.1	.1	5	40	A	0.81	17
K82BHB	2	2	1	.2	.1	.1	5	40	B	0.82	19
KUR6F9	2	-1	2	.3	.1	.1	5	40	C	0.83	21
M35K2K	0	1	1	.1	.1	.1	10	50	D	0.84	23
PEF9IY	1	0	2	.1	.1	.1	10	50	E	0.85	25